
GYORS TÉNYKÉP

VIDÉKFEJLESZTÉSI INTÉZKEDÉSEK, TÁMOGATÁSOK ÉS KILÁTÁSOK AZ EURÓPAI UNIO BŐVÍTÉSE UTÁN¹

(Measures, Supports and Perspectives in Rural Development
after the Enlargement of the European Union)

SARUDI CSABA

Kulcsszavak:

vidékfejlesztés támogatási rendszer támogatási dokumentumok

Az Európai Unió tagországaiban, így Magyarországon is, a vidékfejlesztést szolgáló feladatok rendszerét vidékfejlesztési intézkedéseknek vagy támogatási jogcímeknek nevezik. Vidékfejlesztési támogatásokhoz általában pályázatok révén lehet hozzájutni. A támogatások igénybevételének feltétele nemzeti fejlesztési terv és közösségi támogatási keretterv kidolgozása, illetve tagországi és EU bizottsági elfogadása. A vidékfejlesztési támogatások legfontosabb forrása az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap, bár a finanszírozásban más Strukturális Alapok is részt vesznek.

Bevezető

Az Európai Tanács 1999. évi berlini ülésén elfogadott Agenda 2000 reformcsomag és a vidékfejlesztési rendelet² alapján, az EU vidékfejlesztési politikája beépült a közös agrárpolitikába (KAP). Ettől kezdve a vidékfejlesztés hivatalosan is a KAP második pillérévé vált. A közös agrárpolitikában és költségvetésben külön megjelennek azok az intézkedések, amelyek a vidékfejlesztést szolgálják. A vidékfejlesztési intézkedések ugyanakkor a Strukturális Alapok alapvető célkitűzésének, a társadalmi gazdasági kohézió megteremtésének is fontos részét képezik. Az EU-ban a vidékfejlesztés a vidékfejlesztési rendelet, valamint a Leader+ program³ alapján folyik. Magyarországon a 2004–2006 közötti vidékfejlesztési intézkedéseket a nemzeti fejlesztési terv agrár- és vidékfejlesztési operatív programja, a nemzeti vidékfejlesztési terv, a kizárólag nemzeti forrásból támogatott vidékfejlesztés és a SAPARD program⁴ végrehajtásának „áthúzódó” tételei határozzák meg.

A közösségi támogatások célterületei

Az EU-ban a közösségi támogatások forrásait a Strukturális Alapok⁵ és a Kohéziós Alap biztosítják. A Strukturális Alapok a szerkezetjavító intézkedésekhez nyújtanak pénzügyi segítséget, a Kohéziós Alap pedig a legkevésbé fejlett tagországok felzárkóztatását szolgálja a környezetvédelem és a határokon átnyúló közlekedési hálózatok

támogatása révén. Az EMOGA Garancia Részlege⁶ nem tartozik a Strukturális Alapokhoz. Alapvetően a közös agrárpolitikát finanszírozza, de emellett részt vesz a mezőgazdasághoz kötődő vidékfejlesztés támogatásában. Az EMOGA orientációs része – a HOPE-vel együtt – kizárólag a vidékfejlesztést segíti.

A 2000–2006-os költségvetési időszakban a Strukturális Alapok három fő célt (célterületet) támogatnak:

1. *cél:* a legelmaradottabb régiók (NUTS 2 szint) felzárkóztatása és strukturális fejlesztése. Ide azok a régiók tartoznak, ahol az egy főre jutó GDP nem éri el a Közösség átlagának 75%-át.
2. *cél:* a strukturális nehézségekkel küzdő térségek gazdasági és társadalmi átalakulásának elősegítése. Ebben a csoportban a következő négy, különböző típusú NUTS 3 szintű terület jogosult támogatásra:
 - iparilag hanyatló területek (az össznépesség 10%-a),
 - városi területek (az össznépesség 5%-a),
 - vidéki (rurális) területek (az össznépesség 2%-a),
 - zömében halászatból élő területek (az össznépesség 1%-a).
3. *cél:* az oktatás, képzés, továbbképzés stb. rendszerének és politikáinak modernizációja, amit összefoglaló néven humánerőforrás-fejlesztésnek nevezzünk. Ez a célkitűzés a második és a harmadik célterületre vonatkozik. Az első célterületen a humánerőforrás-fejlesztést ugyanezen célhoz rendelt forrásokból valósítják meg.

Az 1. célkitűzést a 2000–2006 közötti időszakban a Strukturális Alapok 69,7%-a, a 2. célkitűzést 11,5%-a, a 3. célkitűzést 12,3%-a szolgálja. Minden régió csak egy célkitűzés alapján kaphat támogatást. Az egyes célkitűzések megvalósításában közreműködő alapok:

1. *cél:* ERFA, ESZA, EMOGA-O, HOPE.
2. *cél:* ERFA, ESZA.
3. *cél:* ESZA.

A Strukturális Alapok 5,3%-át közösségi kezdeményezésekre fordítják. A közösségi kezdeményezések lényegében ugyanazon társadalmi és gazdasági kohéziós célok érdekében működnek, mint a Strukturális Alapok programjai. Lényegük az alulról jövő olyan kezdeményezések felkarolása, amelyek révén egy-egy helyi közösség új típusú innovatív céljai, ötletei valósíthatók meg. Az ezekhez nyújtott támogatások mindhárom célterületen igénybe vehetők.

A vidékfejlesztési beavatkozások típusai

A vidékfejlesztési beavatkozásoknak két típusa van. Az egyiket a már említett vidékfejlesztési rendelet intézkedései, a másikat pedig a Leader+ programok képezik. A beavatkozások célja az agrárgazdaságok és az agrártermékeket feldolgozó és értékesítő ágazatok szerkezetének javítása, átalakítása és a vidék fejlesztése.

a) Vidékfejlesztés a vidékfejlesztési rendelet alapján

A vidékfejlesztési rendelet (1257/1999/EK Rendelet) összesen 22 vidékfejlesztési intézkedést tartalmaz:

- 1) Mezőgazdasági vállalkozások befektetései
- 2) Fiatal gazdálkodók induló támogatása
- 3) Képzés
- 4) Korai nyugdíjazás
- 5) Kedvezőtlen adottságú és környezetvédelmi megszorítások alá tartozó térségek
- 6) Agrárkörnyezet
- 7) Mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztése
- 8) Erdőgazdálkodás
- 9) A vidéki térségek alkalmazkodásának és fejlődésének elősegítése

Ezen belül támogatható tevékenységek:

- talajjavítás,
- újraparcellázás,
- a gazdálkodó helyettesítésére vonatkozó és gazdaságvezetési szolgáltatások beindítása,
- minőségi mezőgazdasági termékek értékesítése,
- alapszolgáltatások nyújtása a vidéki gazdaság és lakosság számára,
- falvak felújítása és fejlesztése, a vidéki örökség megóvása és fenntartása,
- a mezőgazdasági és a mezőgazdasághoz közeli tevékenységek diverzifikációja többféle tevékenység és alternatív jövedelemforrások biztosítására,
- mezőgazdasági vízkészlet-gazdálkodás,
- a mezőgazdaság fejlesztéséhez kapcsolódó infrastruktúra bővítése és javítása,
- idegenforgalmi és kézműipari tevékenységek ösztönzése,
- a környezet védelme a mezőgazdasággal, az erdészettel, a tájkép megóvásával, valamint az állatjóléttel kapcsolatosan,
- természeti katasztrófák által károsított mezőgazdasági termelési potenciál helyreállítása, és a megfelelő megelőző intézkedések bevezetése,
- pénzügyi tervezés.

Ezek közül nyolc a hagyományos agrárstruktúra fejlesztéséhez kapcsolódik. A kilencedik pedig tulajdonképpen egy „gyűjtőkosár”, ami tizenhárom különböző célt foglal magában. Ebből csupán négy olyan van, amelynek közvetlenül nincs agrár-vonatkozása. Ezek: a vidék lakosságát és gazdaságát szolgáló alapvető szolgáltatások

javitása; a falvak felújítása és fejlesztése, a vidéki kulturális és építészeti örökség megóvása és fenntartása; az idegenforgalmi és kézműipari tevékenységek fejlesztése; a mezőgazdasági és mezőgazdasághoz közeli tevékenységek diverzifikálása, valamint az alternatív jövedelemszerzés. A tagországok a szóban forgó rendelet intézkedései által nyújtott kínálatból választhatják ki azokat, amelyek a legjobban megfelelnek vidéki térségeik szükségleteinek. A tagországok a *vidékfejlesztési intézkedéseiket nemzeti és regionális programokban foglalják össze*

Az uniós vidékfejlesztést 1992 előtt kizárólag a strukturális alapokhoz tartozó EMOGA Orientációs Részlegéből támogatták. Az 1992. évi KAP-reform négy kísérő intézkedést vezetett be (1. ábra). Ezek támogatása az EMOGA Garancia Részlebről történik. Az Agenda 2000 keretében a kedvezőtlen adottságú és a környezeti korlátozások alá eső területek támogatása kísérő intézkedés kiegészült a Natura 2000 elnevezésű környezetgazdálkodási programmal. A Natura 2000 közösségi jelentőségű fajok és élőhely-típusok területi védelmét írja elő valamennyi tagországban.

A *vidékfejlesztés támogatása* a különböző intézkedések (kísérő vagy strukturális) és az adott régiók (1. célterület, kedvezőtlen adottságú, illetve egyéb területek) célterületi besorolása alapján történik. Ennek megfelelően a vidékfejlesztési intézkedések finanszírozása a következők szerint történik:

1. kísérő intézkedések:	EMOGA Garancia Részlegéből
2. strukturális intézkedések	
– az 1. célterületen kívüli régiókban:	EMOGA Garancia Részlegéből,
– az 1. célterülethez tartozó régiókban:	EMOGA Orientációs Részlegéből.
3. <i>Leader+ program</i> (az unió egész területén):	EMOGA Orientációs Részlegéből.

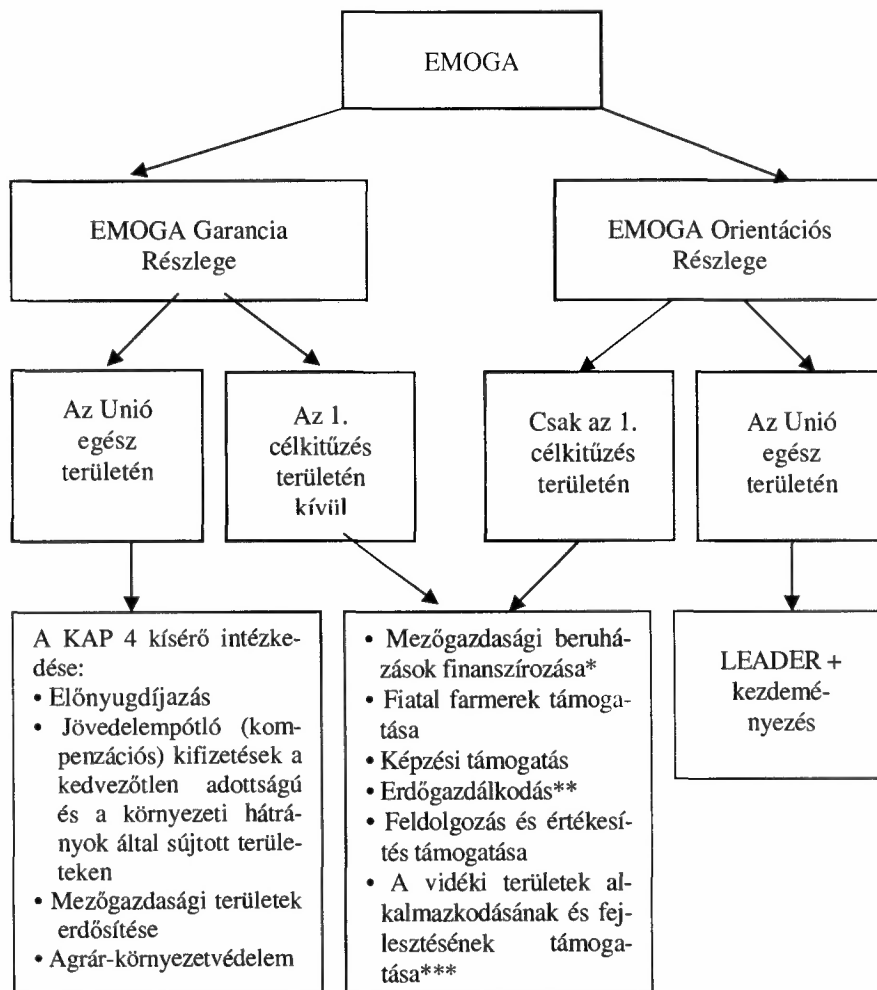
A *Garancia Részlebről biztosítják* a KAP első pilléréhez tartozó közvetlen kifizetéseket és a különböző piaci rendtartások (intervenciós-, bel- és külpiaci intézkedések) támogatását. A Garancia Részleg azonban nemcsak az első (agrárpolitikai) pillérhez, hanem a – kísérő intézkedések révén – a második (vidékfejlesztési) pillérhez is nyújt pénzügyi segítséget⁷. Ezek a támogatások – az agrárpiazi támogatásokhoz hasonlóan – horizontális jellegűek, vagyis célterülettől függetlenül az unió egész területén megszerezhetők. Az *EMOGA orientációs részének* elsődleges célja a mezőgazdasági és a vidéki struktúrák javítása.

Az EMOGA két részlegéből finanszírozott vidékfejlesztési intézkedéseket és azok támogatását az 1. ábra és az 1. táblázat mutatja.

1. ÁBRA

Az EMOGA két részlegéből finanszírozott vidékfejlesztési intézkedések az EU-15-ben, 2000–2006

(Rural Development Measures Financed by the Two Funds of EAGGF in the EU-15, 2000–2006)

* A halászattal kapcsolatos intézkedések a HOPE támogatásával valósíthatók meg az 1263/1999 EK Rendelet alapján.

** A mezőgazdasági területek erdősítésén kívüli egyéb erdészeti intézkedések (pl. elsődleges fafeldolgozás, erdőbirtokokosok társulásainak létrehozása stb.).

***Az Európai Regionális Fejlesztési Alap is számításba vehető az 1257/1999 EK Rendelet 9. pontjában szereplő három intézkedésnél. Ezek: A falvak felújítása és fejlesztése, a vidéki örökség megővése; az agrártevékenységek és mezőgazdasághoz közeli tevékenységek diverzifikációja; a mezőgazdaság fejlesztéséhez kapcsolódó infrastruktúra fejlesztése és felújítása.

A 2000–2006 közötti időszakban az EU az EMOGA Garancia és Orientációs Részlegéből összesen 52,5 milliárd, éves átlagban 7,5 milliárd eurót fordít a vidékfejlesztés támogatására. Az 1. célterület programjaira a Garancia Részleg keretében 32,9, az Orientációs Részleg keretében 17,5, a Leader+ projektekre pedig további 2,1 milliárd eurót irányoztak elő (1. táblázat).

1. TÁBLÁZAT

Vidékfejlesztési programok az EU-15-ben, 2000–2006 (1999. évi árakon)
(Rural Development Programs in the EU-15, 2000–2006 [at prices of 1999])

Megnevezés	Programok száma	Társfinanszírozás (EMOGA)	EU támogatás (Mrd EUR)
Vidékfejlesztési programok	68	Garancia Alap	32,9
2. célterület programjai*	20 (Franciaország)	Garancia Alap	
1. célterület programjai	69	Orientációs Alap	17,5
Leader+ program	73	Orientációs Alap	2,1
Összesen	230		52,5

*Franciaország technikai és politikai okok miatt a 2. célterület 20 programját a Garancia Alap alá tartozó vidékfejlesztési programokhoz sorolhatja

Forrás: http://europa.eu.int/comm/agriculture/rur/eval/index_en.htm.

2. TÁBLÁZAT

A főbb vidékfejlesztési intézkedések támogatásának és társfinanszírozásának felső határai az EU-15-ben, 2000–2006
(Upper Limits of the Support and Co-Financing of the Main Rural Development Measures in the EU-15, 2000–2006)

A központi támogatás (EU és nemzeti együtt) maximuma a teljes kiadás %-ában		
Támogatási jogcímek	Arány (%)	Támogatásra jogosult régiók
Mezőgazdasági Beruházások	50 ¹	Kedvezőtlen adottságú térségek
	40 ¹	Minden egyéb régió
Feldolgozás és értékesítés	50	1. célterület
	40	Minden egyéb régió
Az EU társfinanszírozás maximuma a központi (EU és nemzeti együtt) támogatás %-ában		
Jövedelemtermelő beruházások	35	1. célterület
	15	Minden egyéb régió
Egyéb Támogatások ^{2,3}	75	1. célterület
	50	Minden egyéb régió

Megjegyzés: 1. Fiatal gazdák esetében a lehetséges maximum 5%-kal magasabb.

2. Az agrár-környezetvédelmi intézkedések esetében a támogatási arány rögzített: 75% az 1. célterületen belül, 50% azon kívül.

3. A társfinanszírozás maximuma elérheti a 80%-ot a Kohéziós Alap által is támogatott térségekben, illetve az ultraperiferikus régiókban.

Forrás: Európai Bizottság – idézi: Halmi (2002, 197).

Az EU támogatások részaránya az 1. célterületeken a teljes fejlesztési költség maximum 75%-a, az egyéb területeken (más célok esetében) pedig 50%-a lehet⁸. A jövedelemtermelő beruházások esetében – beleértve a mezőgazdasági termékek feldolgozásával foglalkozó mezőgazdasági és erdészeti vállalkozásokat is – a támogatás 15% (egyéb régiók) és 35% (1. célterület) között mozog (2. táblázat).

A vidék fejlesztése szempontjából mind a négy alap fontos⁹, bár látszólag csak kettő, a HOPE és az EMOGA kötődik a vidékhez, illetve a mezőgazdasághoz (Dorgai 2002).

A vidékfejlesztési rendeletben szereplő horizontális intézkedésekre a tagországoknak *vidékfejlesztési tervet* kell készíteniük. A többi intézkedést a Strukturális Alapokból támogatott *Nemzeti Fejlesztési Terv* tartalmazza. Ez utóbbiba lehetőség van az elmaradott vidéki térségek számára szükséges intézkedéseket is belefoglalni.

A KAP 2003 januárjában nyilvánosságra hozott reformtervezetét¹⁰ a tagállamok 2003. június 26-án fogadták el. Az új KAP-ban kulcsfontosságú elemként jelenik meg a vidékfejlesztési politika erősítésére. E célt újabb kísérő intézkedések bevezetésével, valamint a degresszió, a moduláció és a keresztmegtfeleltetés módszerével kívánják elérni:

- A vidékfejlesztési rendelet négy kísérő intézkedése (korai nyugdíjazás, kedvezőtlen adottságú területek támogatása, agrár-környezetvédelem, erdősítés) továbbí négy új intézkedés bevezetésével bővül.¹¹ Ezek célja:
 - az élelmiszerminőség javítása,
 - az élelmiszerminőségi program keretében előállított termékek értékesítésének (promóciójának) elősegítése,
 - olyan környezetvédelmi, közegészségügyi, állat- és növényegészségügyi, állatjóléti és munkavédelmi uniós szabványok bevezetése, amelyek még nem szerepelnek az egyes országok nemzeti jogszabályaiban, valamint
 - a mezőgazdasági tanácsadói szolgáltatások igénybevételeének ösztönzése.
- Az új intézkedések 2003-ban léptek hatályba.
- A *degresszió* révén az évi 5000 eurónál nagyobb közvetlen jövedelemtámogatást élvező gazdaságok közvetlen jövedelemtámogatását fokozatosan csökkentik. A csökkentés mértéke 2005-ben 3%, 2006-ban 4%, 2007–2013-ban évente 5–5%. A csökkentés sem az 5000 eurónál kevesebb támogatásban részesülő, sem pedig a kedvezőtlen adottságú területen gazdálkodókat nem érinti. A degresszivitás következtében felszabaduló összeg évi 1,2 milliárd euróra tehető. Ezt az összeget a tagországok az első pillérből (mezőgazdaság) a második pillérbe (vidékfejlesztésbe) csoportosíthatják át, amit *modulációnak* nevezünk. Az Agenda 2000 program már lehetőséget biztosított önkéntes modulációra, a 2003-as reform viszont az átcsoportosítást 2005-től kötelezővé teszi¹². Az átcsoportosított összegek új vidékfejlesztési programok beindítására, vagy a meglévők megerősítésére fordíthatók. A források elosztásánál az a szabály érvényesül, hogy a támogatáscsökkentés 20%-a abban a tagállamban marad, ahol a megtagarítás keletkezett, 71%-át pedig 3 kritérium – a mezőgazdasági terület, a mezőgazdasági foglalkoztatottak létszáma és az egy főre jutó GDP – alapján osztják el az egyes tagállamok között. A fennmaradó 9% pedig a közös alapba kerül.

Mindent összevetve ez azt jelenti, hogy 2007-től a modulációból származó pénzösszeg legalább 80, illetve 90%-át a tagországok visszakapják.

- A piaci rendtartás alapján azoktól a gazdálkodóktól, akik nem veszik figyelembe a környezetvédelmi előírásokat, a közvetlen támogatás megvonható. Ezt a szabályt nevezik *keresztmegfeleltetésnek*. A megvonásból származó összeget szintén vidékfejlesztésre lehet fordítani. Az így keletkező plusz bevételek alkotják a tagállamok ún. nemzeti borítékait.

Az Agenda 2000-ben a 2000–2006 közötti időszakra meghatározták a Garancia Alapból vidékfejlesztésre maximálisan felhasználható összeget (30,4 millió euró), ami éves átlagban nem haladhatja meg a 4,4 milliárd eurót (beleértve a kísérő intézkedéseket is). Az Orientációs Alapból felhasználható vidékfejlesztési támogatás összege a Leader+ programokkal együtt összesen 19,6 euró, éves átlagban pedig 2,8 milliárd euró lehet (3. táblázat).

3. TÁBLÁZAT

*A mezőgazdasági költségvetésen belüli vidékfejlesztési támogatások az EU-15-ben, *
2000–2006*

(Rural Development Supports within the Agricultural Budget in the EU-15, 2000–2006)

Megnevezés	millió €
1. Közvetlen + piaci támogatások	267 370
2. Vidékfejlesztés (Garancia Alap)	30 370
3. Mezőgazdaság összesen (1+2)	297 740
4. Vidékfejlesztés (Orientációs Alap)	19 600
5. Mezőgazdaság + vidékfejlesztés összesen (3+4)	317 340
6. Vidékfejlesztés összesen (2+4)	49 970
7. Vidékfejlesztés aránya, % (6:5)	15,7

* 1999. évi áron.

Forrás: <http://europa.eu.int/scadplus/leg/eu>.

A mezőgazdasági költségvetés előirányzatai alapján a vidékfejlesztési támogatások (Garancia és Orientációs Részleg) aránya 2000–2006 között az EU-15-ben tehát 15–16%-ot tesz ki.

b) Vidékfejlesztés a Leader+ program alapján

A KAP 1999. évi reformjának fontos részét képezte, hogy a Közöségi Kezdeményezések¹³ számát a korábbi 13-ról 4-re csökkentették. Ezek közül a vidékfejlesztés szempontjából legfontosabb a Leader+ program, ami a 2000–2006-os programozási időszakban már évi 2,02 milliárd euróval gazdálkodik.

A Leader+ vidékfejlesztési kezdeményezés célja, hogy a gazdasági élet helyi szereplőinek kezdeményező és együttműködési képességét erősítse a helyi lehetőségek jobb kihasználása érdekében. Ez azt jelenti, hogy a Leader olyan konkrét helyi problémák megoldására irányuló projekteket támogat, amelyek ötlete a területen élő személyek, csoportok, kollektívák, vállalkozások között fogalmazódott meg. A kezdeményezéseknek integrált stratégiát kell magukban foglalniuk, és illeszkedniük

kell a helyi fejlesztési tervekhez. Elő kell segíteniük a helyi lehetőségek teljes kihasználását, a helyi és térségi kapcsolatok erősítését, valamint a helyi szereplők (lakosság, vállalkozások és egyéb szerveződések) közti együttműködések javítását.

A prioritást élvező támogatott tevékenységek az alábbiak:

- az információs technológiák használata a vidéki térségekben,
- az életminőség javítása,
- a helyi termékek hozzáadott értékének (feldolgozottságának) növelése,
- a természeti és kulturális források hatékonyabb kihasználása,
- a nők és fiatalok számára egyenlő esélyek megteremtése.

A Leader típusú projektek a fentieknek megfelelően igen sokrétűek. A képzéstől a közösségfejlesztésen és a termelést, gazdálkodást segítő projekteken át a falusi turizmusig terjednek. Jóformán mindenfajta témára, ötletre lehet támogatást szerezni, amelyek elősegítik a gazdasági aktivitás növelését, és az adott település vagy kistérség érdekét szolgálják. Ilyenek lehetnek például: a munkahelyválaszték bővítése, a természeti értékek megóvása, a vidéki közösség összetartozásának erősítése, építészeti emlékek megóvása, a népi hagyományok megőrzése, vagy a régi mester-ségek feltámasztása (Kovács 2003).

A Leader működésére jellemző a nagyfokú decentralizáció. Bár az irányítás elsősorban a tagállamok hatáskörében az illetékes minisztériumok feladata, de ez a feladat hangsúlyozottan a programok koordinációjára irányul, hiszen a programok autonóm módon működnek.

A Leader+ program finanszírozását az EMOGA Orientációs Részlege biztosítja. A támogatások mértéke a tevékenységtől függ. A gazdaság diverzifikálására és a falusi turizmus fejlesztésére szánt közösségi támogatások mértéke 30–60% között alakul. Teljes összegű támogatás csak igen ritkán fordul elő. Az uniótól nemcsak projektekre, hanem az egyébként kötelező Leader hálózat kialakítására is lehet támogatást kapni, elsősorban a műszaki-technikai feltételek megteremtésére. A Leader+ az összes olyan vidéki területen alkalmazható, ahol a népesség 10 és 100 000 fő között van, a népsűrűség pedig kisebb, mint 120 fő/km². A Leader+ programban állami, privát és vegyes összetételű helyi akciócsoportok egyaránt támogathatók (Kovács 2003).

Vidékfejlesztés az új tagországokban (EU-10)

2004–2006 között az új tagországok számára az EMOGA Garancia Részlegéből 5,76 milliárd euró áll rendelkezésre vidékfejlesztési célokra. Ehhez az összeghez még kb. 2 milliárd euró társul az EMOGA Orientációs Részlegéből. A Garancia Részleg 10, az Orientációs Részleg pedig 9 vidékfejlesztési programot finanszíroz (kivételt képez Ciprus, ahol valamennyi vidékfejlesztési intézkedés igénybe vehető). Összesen tehát mintegy 7,8 milliárd euró vidékfejlesztési támogatással lehet számolni (4. táblázat).

4. TÁBLÁZAT

*Az új tagországok vidékfejlesztési támogatása, 2004–2006
(Rural Development Support for the New Member Countries, 2004–2006)*

Megnevezés	Programok száma	EMOGA	EU társfinanszírozás milliárd euró
Vidékfejlesztési programok	10	Garancia Alap	5,8
1. célterület	9	Orientációs Alap*	2,0
<i>Összesen</i>	<i>19</i>		<i>7,8</i>

* becslés

Forrás: http://europa.eu.int/agriculture/rur/eval/index_en.htm.

Az új tagországok felzárkóztatása mellett problémát jelent, hogy a jelenlegi 48 régióból 18 kiesik, mert az egy főre jutó GDP-jük meghaladja az EU-25 átlagának 75%-át (az EU-25-ben csökken az átlag az EU-15-höz viszonyítva). Egyes vélemények szerint a jövőben csak az új tagországok felzárkóztatására szabad költeni a közös forrásokból, mások szerint inkább az életképes és nem a fejletlen régiók versenyképességének erősítésére kell összpontosítani (Csáki 2003).

Az 1. és a 2. pillér (mezőgazdaság és vidékfejlesztés) támogatási aránya az új tagországok belépésével javul, mert az EMOGA Garancia Részlegének jelenlegi 90:10%-os részesedése 2006-ra 86:14%-ra változik (5. táblázat).

5. TÁBLÁZAT

*A mezőgazdaság és vidékfejlesztés pénzügyi előirányzatai, 2004–2006
(The Budget Estimates of the Agricultural and Rural Development in the EU-15, 2004–2006)*

Megnevezés	2004	2005	2006
Közvetlen és piaci támogatás	42 769	43 724	43 735
Vidékfejlesztés (Garancia alap)	6 536	6 707	6 840
<i>Összesen</i>	<i>49 305</i>	<i>50 431</i>	<i>50 575</i>

Forrás: Agra Focus, December 2003 – No. 94. Internal paper prepared by DG BUDGET.

Ha az Orientációs Részleg vidékfejlesztési kiadásainak előirányzatát is hozzáadjuk a Garancia Alap támogatásaihoz, akkor 2006-ban a vidékfejlesztés költségvetési támogatása (10,5 millió euró) a mezőgazdaság költségvetésében (54,3 millió) megközelíti a 20%-ot (11. táblázat).

Vidékfejlesztési intézkedések Magyarországon

Az intézkedések dokumentumai és típusai

Magyarország 2004 májusától jogosulttá vált az EU Strukturális Alapjainak támogatására. Tekintettel arra, hogy Magyarország 2004–2006 között teljes területével az 1. célterületbe tartozik, vidékfejlesztési támogatásokat az EMOGA Garancia és Orientációs Részlegéből egyaránt igényelhet.

Azokat az intézkedéseket (jogcímeket), amelyek alapján a vidéki térségek az EU belépést követő 2004–2006 közötti időszakban vidékfejlesztési támogatásokhoz juthatnak

- a Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Programja (AVOP),
- a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT),
- a SAPARD program 2004. május. 1. utáni időszakra áthúzódó, és 2006 végéig befejeződő része, valamint
- a tisztán nemzeti forrásból megvalósuló vidékfejlesztési célok tartalmazzák.

Az NFT (2. ábra) olyan dokumentum, amely a Magyarország számára megnyíló Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap forrásainak felhasználására vonatkozó szándékait foglalja össze. Az NFT képezte az Európai Bizottsággal folytatott tárgyalások alapját, amelyek eredményeként a támogatások jogi keretét adó Közösségi Támogatási Keretterv (KTK) elkészült. Ez rögzíti az EU, illetve Magyarország pénzügyi kötelezettségvállalását a 2004–2006 közötti időszakra a közösen finanszírozott fejlesztések vonatkozásában (6. táblázat).

6. TÁBLÁZAT

*A 2004 és 2006 közötti források megoszlása a közösségi támogatási kerettervben
(The Share of the Sources between 2004 and 2006 within the Frame Plan of the Common Support)*

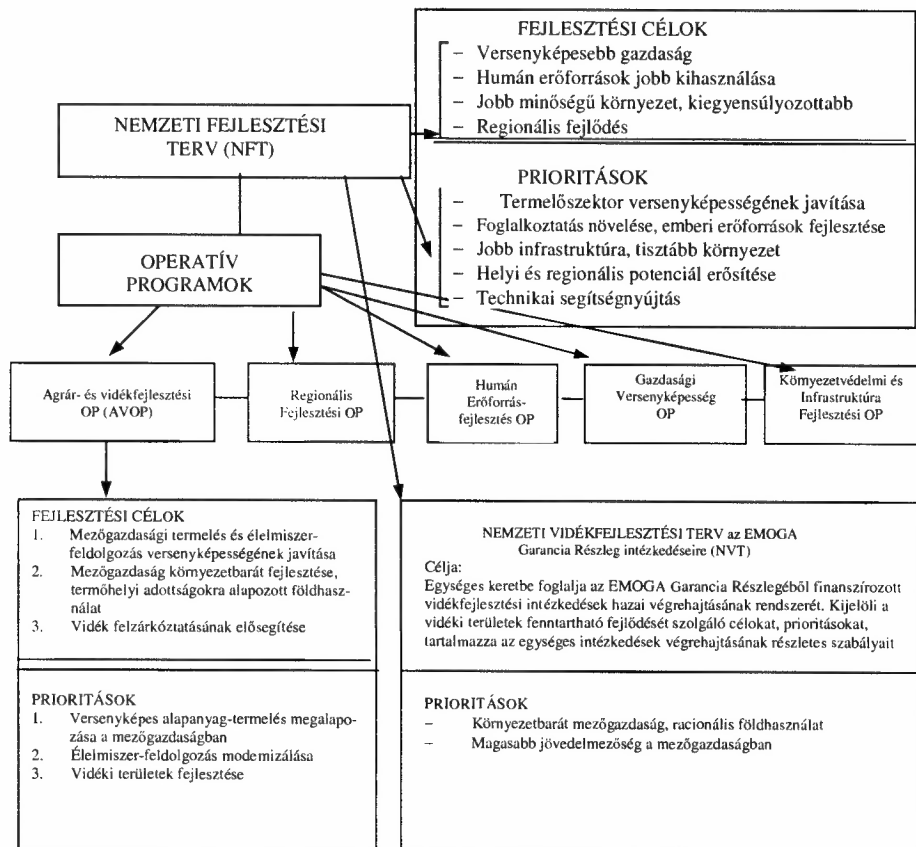
(milliárd forint)

Források	Operatív programok					Összesen
	Gazdasági versenyképesség	Humán erőforrások	Környezetvédelem, energetika és közlekedési infrastruktúra	Agrár- és vidékfejlesztések	Regionális (térségi, helyi) fejlesztések	
Strukturális Alapok (OP-k) uniós forrás (1)	109,4	143,5	83,4	80,8	91,7	508,9
Hazai közösségi (központi vagy helyi) társfinanszírozás (2)	45,2	47,8	28,9	26,9	29,7	178,6
Uniós+nemzeti közösségi összesen (3)=(1)+(2)	154,6	191,3	112,4	107,8	121,4	687,5
Magánforrás (4)	135,9	0,0	9,7	115,4	19,5	280,5
Összes beruházás az OP-kben (5)=(3)+(4)	290,6	191,4	122,1	223,2	140,8	967,9
Kohéziós Alap uniós rész (6)	0,0	0,0	283,7	0,0	0,0	283,7
Kohéziós Alap hazai (közösségi) rész (7)	0,0	0,0	113,5	0,0	0,0	113,5
Összes fejlesztés a KTK-ban (8)=(5)+(6)+(7)	290,6	191,4	519,3	223,2	140,8	1365,1

Forrás: Baráth 2004.

2. ÁBRA

Magyarország Nemzeti Fejlesztési Tervének szerkezete (The Structure of the National Development Plan of Hungary)

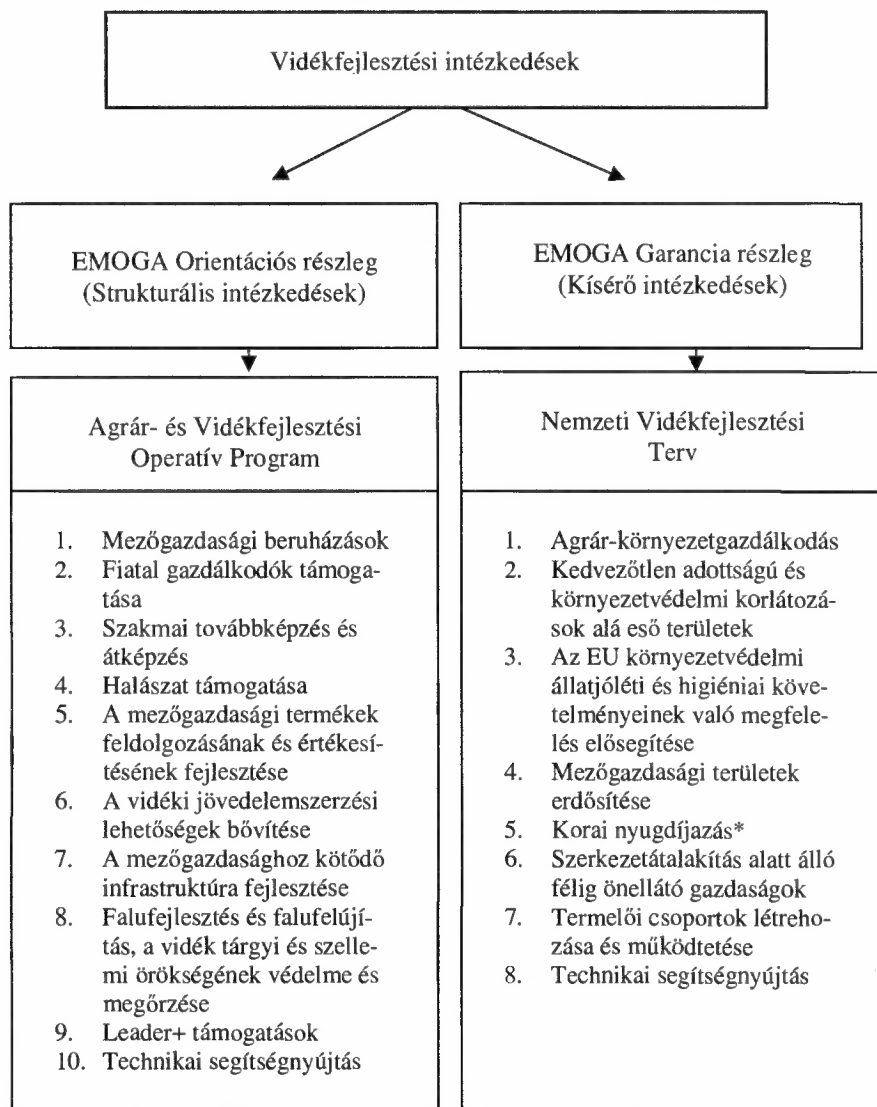

Forrás: Saját szerkesztés.

Az NFT fejlesztési célokat és prioritásokat fogalmaz meg. Az ezek végrehajtásához szükséges intézkedéseket és alintézkedéseket operatív programok konkretizálják. Magyarország Nemzeti Fejlesztési Terve öt operatív programot tartalmaz. Közülük az egyik az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (a SAPARD utóda), amely az agrár- és vidékfejlesztési célkitűzések megvalósítására irányul. Az AVOP és az NVT lényegében véve a korábban már részletezett 1257/1999 EK Tanácsi rendelet hazai adaptációjának is tekinthető (3. ábra).

3. ÁBRA

Az EMOGA-ból támogatott vidékfejlesztési intézkedések Magyarországon, 2004–2006*
(Rural Development Measures Supported by the EAGGF in Hungary, 2004–2006)

*Az intézkedés 2006-ra kerül bevezetésre.

Forrás: 6/2004. (I. 22.) kormányrendelet 2. és 3. melléklete.

a) Vidékfejlesztés az agrár- és vidékfejlesztési operatív program alapján

Az AVOP egységes keretbe foglalja a mezőgazdasági termelés és élelmiszer-feldolgozás versenyképességének javítását célzó strukturális jellegű intézkedéseket és végrehajtásuk rendszerét. Az AVOP-hoz – mint minden más operatív programhoz – egy *úgynevezett programkiegészítő dokumentum* kapcsolódik, amely tartalmazza a pályázati lehetőségek legfontosabb feltételeit, nevezetesen: a támogatható tevékenységeket, a kedvezményezettek körét, a végrehajtás részleteit, a pályázatok jogosultságának és kiválasztásának szempontjait, valamint a támogatás összegét és arányait (Mohácsi 2003). Az AVOP az öt közül az egyetlen olyan operatív program, amely horizontális jellegű, tehát pénzeszközeihez pályázatok útján, az egész ország területén regionális megkötöttség nélkül lehet hozzájutni.

7. TÁBLÁZAT

Az agrár- és vidékfejlesztési operatív program forrásai, 2004–2006
(The Sources of the Agricultural and Rural Development Operative Program, 2004–2006)

(milliárd forint)

Megnevezés	EU	Hazai közösségi	Összes közösségi	Magán- forrás	Összes fejlesztés
Mezőgazdasági beruházások támogatása	41,5	13,8	55,3	82,7	138,0
Fiatal gazdálkodók induló támogatása	2,3	0,8	3,1	0,0	3,1
A szakmai továbbképzés és átképzés támogatása	1,2	0,4	1,6	0,2	1,8
A halászati ágazat strukturális támogatása	1,1	0,3	1,5	1,4	2,9
<i>Versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban</i>	<i>46,1</i>	<i>15,3</i>	<i>61,5</i>	<i>84,3</i>	<i>145,8</i>
A mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének fejlesztése	11,3	3,8	15,1	22,6	37,7
<i>Az élelmiszer-feldolgozás modernizálása</i>	<i>11,3</i>	<i>3,8</i>	<i>15,1</i>	<i>22,6</i>	<i>37,7</i>
A vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése	4,8	1,6	6,4	0,7	7,1
A mezőgazdasághoz kötődő infrastruktúra fejlesztése	10,1	3,4	13,5	5,7	19,2
Falufejlesztés és -felújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének megőrzése	2,8	0,9	3,7	0,4	4,1
A LEADER+ közösségi kezdeményezés	3,7	1,2	4,9	1,2	6,1
<i>Vidéki térségek fejlesztése</i>	<i>21,4</i>	<i>7,1</i>	<i>28,6</i>	<i>8,0</i>	<i>36,6</i>
<i>Technikai segítségnyújtás</i>	<i>2,0</i>	<i>0,7</i>	<i>2,7</i>	<i>0,0</i>	<i>2,7</i>
<i>Mindösszesen</i>	<i>80,9</i>	<i>26,9</i>	<i>107,8</i>	<i>115,4</i>	<i>223,2</i>

Forrás: Program Kiegészítő Dokumentum, AVOP, 10. változat (2004).

Az AVOP pénzügyi alapját képező EMOGA Orientációs Részleg¹⁴ és a Halászati Pénzügyi Eszköz összesen 81 milliárd Ft EU forrást jelent 2004–2006 között. Ehhez járul 27 milliárd Ft nemzeti (kölségvetési) támogatás, ami együtt 108 milliárd Ft-ot tesz ki. A támogatási összeg 75:25 arányban oszlik meg az EU és a hazai költségvetés között. Ez az összeg még kiegészítendő a kedvezményezettek „saját erő” (magán forrás) elnevezésű pénzeszközeivel, így az AVOP három év alatt összesen 223,2 milliárd forint értékű fejlesztést tesz lehetővé. A pályázaton elnyerhető összeg 1–500 millió forint, a szükséges önerő mértéke pedig – jogcímeiktől függően – 10–60% között változik. Magyarországon a Strukturális Alapokból származó EU támogatások 16%-a jut az AVOP-ra. A támogatások forrásainak mintegy 90%-a a mezőgazdasághoz és az élelmiszer-feldolgozáshoz kötődik, így viszonylag kevés összeg marad a szűkebben értelmezett vidékfejlesztésre (7. táblázat).

b) Vidékfejlesztés a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv alapján

A nemzeti vidékfejlesztési terv az EMOGA Garancia Részlegéből¹⁵ finanszírozható intézkedéseket szedi csokorba. Az NVT 80% EU és 20% nemzeti (költségvetési) támogatással számol (8. táblázat). Az NVT intézkedései közül kiemelendő, hogy

- közvetetten hozzájárul a vidéki területek népességmegtartó képességének javításához,
- támogatja a hagyományosan intenzív, esetenként alacsony jövedelemtermelő képességű és alacsony munkaintenzitású gazdálkodási szerkezet gazdaságilag és környezetileg fenntarthatóbb termelésre való átállását,
- javítja a gazdaságok pénzügyi helyzetét valamennyi olyan intézkedés által, amely kompenzációs kifizetést nyújt a gazdálkodóknak, beleértve a kedvezőtlen adottságú területek támogatását és a környezetileg érzékeny területeken jelentkező jövedelem-kiesés ellensúlyozását,
- jól szolgálja a Magyarországon fellelhető relatív tiszta talaj és tiszta környezet jelentette erősségek kihasználását. Ez lehet az alapja a termelési szerkezet megváltoztatásának a piacképesebb „egészséges élelmiszer” előállításának irányába, valamint az „egészséges környezet” támogatása a vidéki turizmus és színvonalasabb életkörülmények megteremtése érdekében.

A nemzeti fejlesztési terv operatív programjai – különösen az AVOP – nem választhatók el a nemzeti vidékfejlesztési tervtől. Nehéz lenne elképzelni ugyanis, hogy pl. az NFT Gazdasági Versenyképesség, vagy Humán Erőforrás-fejlesztés Operatív Programjai, de különösen a Regionális Fejlesztés Operatív Program csak a városokban érezteti majd a hatását, és elkerüli a vidéki térségeket.

Az NFT operatív programjai tehát egymással és az NVT-vel is szoros egységben, hatásukat tekintve komplexen kezelendők. A programok között érvényesül a szinergia hatás. Ez a tény önmagában természetesen nem jelent garanciát arra, hogy a magyar vidék relatív elmaradottsága a 2007-ig tartó tervezési periódusban érzékelhetően csökkenni fog.

8. TÁBLÁZAT

*A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv támogatási forrásai intézkedések szerint, 2004–2006
(The Support Sources of the National Rural Development Plan by its Measures,
2004–2006)*

Intézkedés	(milliárd forint*)		
	EU	Nemzeti	Összes
	támogatás		
Agrár-környezetgazdálkodás	62,7	15,7	78,4
Kedvezőtlen adottságú és környezet- védelmi korlátozások alá eső területek támogatása	16,6	4,2	20,8
Korai nyugdíjazás	4,0	1,0	5,0
Mezőgazdasági területek erdősítése	16,3	4,1	20,4
EU környezetvédelmi, állatjóléti és higiéniai követelményei	34,6	8,6	43,2
Félig önellátó gazdaságok	4,9	1,2	6,1
Termelői csoportok létrehozása	6,9	1,7	8,6
Technikai segítségnyújtás	7,6	1,9	9,5
Összesen	153,6	38,4	192,0

*255 Ft/€ árfolyammal számolva

Forrás: Nemzeti Vidékfejlesztési Terv az EMOGA Garanciarészleg Intézkedéseire.
13. változat. (2004).

Magyarország 2004 és 2006 között a vidékfejlesztési intézkedéseinek finanszírozására (az EMOGA Garancia és Orientációs Részlegéből) összesen 234,4 milliárd forint EU támogatásra számíthat. Ebből az AVOP intézkedésekre 80,9 milliárd forint, az NVT intézkedéseire pedig 153,6 milliárd forint jut. Ugyanebben az időszakban a közvetlen kifizetésekre és piaci támogatásokra 289,7 milliárd forint vehető igénybe. Az összes mezőgazdasági támogatások összege tehát 524 milliárd forint. Ebből a vidékfejlesztési támogatások aránya közel 45%-ot tesz ki (9. táblázat).

9. TÁBLÁZAT

*Az EU Magyarország számára előirányzott mezőgazdasági és vidékfejlesztési
támogatásai, 2004–2006**

*(Allocated Agricultural and Rural Development Support for Hungary in the EU,
2004–2006)*

Megnevezés	2004	2005	2006	Összesen	
	milliárd forint			%	
Közvetlen támogatás	78,0	89,5	104,2	271,7	51,8
Piaci intézkedések	4,6	6,4	6,9	17,8	3,4
Vidékfejlesztési támogatások (AVOP)	18,9	27,0	35,0	80,9	15,5
Vidékfejlesztési támogatások (NVT)	46,2	51,5	55,9	153,6	29,3
Összesen	147,7	174,3	202,0	524,0	100,0

*255Ft/€ árfolyammal számolva

Forrás: 583/2004/EK Bizottsági Rendelet.

Összességében megállapítható, hogy az NVT intézkedései teljes egészében, az AVOP intézkedései pedig döntő hányadukban mezőgazdaság-centrikusak, közöttük kevés nem mezőgazdasági célú vidékfejlesztési intézkedés fordul elő (falvak fejlesztése és felújítása, a vidék szellemi örökségének védelme, a vidéki jövedelemszerzési lehetőségek bővítése, valamint a Leader+ program). Ezek a vidékfejlesztésen belül rendkívül alacsony (a nemzeti támogatásokat is figyelembe véve mindössze 3,8%-os) arányt képviselnek. Nem vitatható, hogy a mezőgazdaság megkülönböztetett támogatására – az ágazat másfél évtizedes „leépülése” miatt – szükség van. Mindez azonban nem elegendő érv ahhoz, hogy a rurális térségekben élő, nem mezőgazdasággal foglalkozó lakosság problémáinak enyhítésétől (munkanélküliség, szegénység, szegregáció, előregedés, elvándorlás stb.) eltekinthessünk.

A rurális térségek zöme a strukturális támogatásokból (AVOP) is nagyrészt kimarad. Ennek oka az, hogy ezek a térségek a szükséges „saját erő” okán eleve esélytelegebbek a támogatások elnyerésére a tökeerősebb körzetekhez képest, és/vagy a támogatások felhasználása kevésbé hatékony, mint a nagyvárosi térségekben. Fontos lenne ezért – legalább a következő 2007–2013-as programozási periódusban –, hogy a vidékfejlesztési támogatások aránya – főleg a megközelíthetőség, a kistérségi foglalkoztatási lehetőségek, valamint a szolgáltatások bővítése és diverzifikálása érdekében – növekedjen. A vidékfejlesztést ugyanis semmiképpen nem szabad a mezőgazdaság fejlesztésére leszűkíteni, különösen pedig a kettő közé egyenlőséget tenni. A vidék gondjait ugyanis a kétpilléressé vált agrárpolitikával sem lehet – a fentiekhez hasonló támogatási arányok mellett – orvosolni, illetve enyhíteni.

c) Vidékfejlesztés kizárólag nemzeti forrásból

A vidékfejlesztési intézkedések köre a Brüsszellel való tárgyalások során szűkült. Nem véletlen, hogy az egyes konzultációkat követően újabb és újabb tervváltozatok születtek. Végül pontosodott az a három intézkedés, amelyekhez az EU nem biztosít társfinanszírozási forrásokat, így ezek teljes egészében nemzeti (költségvetési) támogatásból valósíthatók meg. A három intézkedés a következő:

- erdőgazdálkodás korszerűsítése,
- alapvető szolgáltatások a vidéki vállalkozók és a lakosság számára,
- szőlő- és gyümölcsültetvények telepítése és rekonstrukciója.

d) Vidékfejlesztés a SAPARD terv alapján

A SAPARD programnak, mint az előcsatlakozási segély-programok egyikének a legfontosabb célja az volt, hogy segítséget nyújtson a közösségi jogszabályok átvételében és begyakorlásában, különös tekintettel az EMOGA Garancia Részlegéből finanszírozott agrár- és vidékfejlesztési intézkedésekre. A program 2000-től a belépésig számított időszakban Magyarország számára évente 38 millió eurót biztosított, ami megközelítőleg 10 milliárd forintnyi támogatást jelent. Mivel a SAPARD forrásai – a társfinanszírozás elve szerint – hazai forrásokkal is kiegészülnek (75% EU támogatás, 25% nemzeti támogatás), a kormánynak körülbelül 3 milliárd forintot kellett biztosítani társfinanszírozás formájában. Magyarország négyéves pénzügyi kerete a társfinanszírozással együtt 52 milliárd forint, évente tehát hozzávetőlegesen

13 milliárd forint költhető el a SAPARD keretében. Az elfogadott terv kilenc intézkedést tartalmazott (10. táblázat).

10. TÁBLÁZAT

Magyarország vidékfejlesztési terve, SAPARD, 2000–2006
(Rural Development Plan of Hungary, SAPARD, 2000–2006)

Agrárintézkedések

- 1) Mezőgazdasági vállalkozásokkal kapcsolatos beruházások
- 2) Mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozottságának és értékesítésének fejlesztése
- 3) Termelői csoportok felállítása
- 4) Agrár-környezetvédelmet és tájfenntartást szolgáló termelési módszerek
- 5) Szakképzés

Vidékfejlesztési intézkedések

- 6) A tevékenységek diverzifikálása alternatív jövedelemszerzések érdekében
- 8) Vidéki infrastruktúra fejlesztése és javítása
- 9) A program lebonyolításának szakmai segítése

Forrás: 2349/1999. (XII. 21.) kormányhatározat.

A magyar SAPARD tervben megfogalmazódott az is, hogy az agrárintézkedések az ország egész területéről, a vidékfejlesztési támogatásokra pedig csak az ún. vidéki településekről, azaz a 120 fő/km² népsűrűség alatti településeken lakóknak lehet pályázni.

A magyar SAPARD program – az előkészületek, főleg az intézményrendszer kiépítésének és akkreditációjának elhúzódása miatt – az eredetileg tervezett 2000 helyett csak 2002 második felében kezdődött meg, és 2004. április 30-ig lehetett a meghirdetett jogcímekre pályázatot benyújtani¹⁶. Az EU tagsággal ugyanis a SAPARD támogatás megszűnt. Ettől függetlenül – az n+2 szabály értelmében – a kifizetések végső határideje 2006 vége.

A támogatási lehetőségek mind teljesebb kihasználása érdekében – a brüsszeli jóváhagyás alapján – az eredeti SAPARD tervet úgy módosították, hogy 2004-ben az előző időszakhoz képest könnyebben érhetőek el a támogatások, és a pályázók szélesebb köre juthat támogatáshoz. A támogatási összeg maximuma a korábbi 50-ról 250 millió forintra, a támogatási szint pedig 30–40%-ról 40–75%-ra nőtt. Az EU belépés utáni időszakban, a 2004. május 1-től 2006 végéig áthúzódó kötelezettségvállalás összege meghaladja a 30 milliárd forintot.

Vidékfejlesztési politika 2006 után

Az Unióban a 2006 utáni költségvetési terv fő irányait illetően egyetértés van abban, hogy a vidékfejlesztés igen fontos szerepet játszik az EU gazdasági és kohéziós politikájában, amely a különböző adottságú térségek fejlődésének kiegyensúlyozását szolgálja.

A KAP első pillérének, a termelési támogatásoknak a plafonját az Európai Tanács már 2002-ben megállapította. Ennek értelmében 2007 és 2013 között a piaci támogatások és a közvetlen kifizetések összege a 2006-os szinten marad, illetve csak a reálérték tartása a cél. Ez a korlátozás azonban nem vonatkozik a vidékfejlesztési kifizetésekre.

A vidéki területeket jellemző problémák, a népességfogyás, a szolgáltatások alacsony szintje, a mezőgazdasági szerkezetváltás és a környezetvédelem újabb kihívásai nyilvánvalóan még hosszú ideig fennmaradnak. Egyes területeken ugyanakkor más típusú gondok is fellépnek: a városi népesség kiáramlása a vidéki lakóövezetekbe, vagy a mezőgazdasági művelés alól kivett területek felügyelete olyan szempontból, hogy figyelembe vegyék a vidéki közösségek és a tájfenntartás szempontjait.

A 2007-től kezdődő pénzügyi ciklusban tehát ezekre a problémákra kell reagálni, nem megelégedve az új tagországok új igényeiről, továbbá az 1. célterületek és az egyéb régiók közötti egyensúly fenntartásáról a vidékfejlesztés tekintetében. A KAP költségvetése szerint 2013-ban 13,2 milliárd euró jut vidékfejlesztési támogatásokra (11. táblázat).

11. TÁBLÁZAT

Az EU-25 költségvetése, 2007–2013
(The Budget of the EU-25, 2007–2013)

	(milliárd euró)							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1. Fenntartható gazdasági növekedés	47,6	59,7	62,8	65,8	68,2	70,7	73,7	76,7
1a. Versenyképesség, foglalkoztatás	80,8	12,1	14,4	16,7	19,0	21,2	23,5	25,8
1b. Kohézió	38,8	47,6	48,4	49,1	49,3	49,4	50,2	51,0
2. Természeti erőforrások megőrzése és kezelése	56,0	57,2	57,9	58,1	58,0	57,8	57,8	57,8
– KAP	54,3	55,3	55,9	56,0	55,9	55,7	55,8	55,5
– piaci és közvetlen támogatás	43,7	43,5	43,7	43,4	43,0	42,7	42,5	42,3
– vidékfejlesztés	10,5	11,8	12,2	12,7	12,8	12,9	13,1	13,2
3. Állampolgári biztonság, jog	1,4	1,6	2,0	2,3	2,6	3,0	3,3	3,6
4. Nemzetközi kapcsolatok	11,2	11,4	12,2	12,9	13,7	14,5	15,1	15,7
5. Igazgatás	3,4	3,7	3,8	3,9	4,1	4,2	4,4	4,5
Kompensáció az új tagoknak	1,0	–	–	–	–	–	–	–
Előirányzat összesen	120,7	133,6	138,7	143,1	146,7	150,2	154,3	158,4
Tényleges kifizetés	114,7	124,6	136,5	127,7	126,0	132,4	138,4	143,1
Kifizetés a GNI százalékában	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1

Forrás: <http://europa.eu.int/comm/agriculture>.

A fokozatosan emelkedő vidékfejlesztési előirányzat 2006-ra 10,54 milliárd euró-ra nő, 2013-ban pedig eléri a 13,2 milliárd eurót (Garancia és Orientációs Részleg együtt, ami a tervek szerint összevonásra kerül). Ez az összeg nem tartalmazza a modulációból átcsoportosított pénzeket (2007-től évi 1,2 milliárd eurót), mert vita van arról, hogy azt az 1. vagy a 2. pillérbe sorolják-e. Az EU-25-ben a közös agrárpolitika költségvetéséből 2006-ban legfeljebb 20% (az EU-15-ben ez 16%), 2013-ban pedig 24% jut majd vidékfejlesztésre (Popp-Potori-Udovecz 2004).

2000–2006 során a vidékfejlesztési források 56%-a esik az 1. célterületre. A bővítés után ez az arány mintegy 66%-ra nő, tekintve, hogy az új tagországokban a vidékfejlesztési eszközök 95%-a az 1. célterületen koncentrálódik (Maácz 2003).

A legújabb, az EU mezőgazdasági minisztereinek 2004. július 16-án nyilvánosságra hozott elképzelése szerint 2007–2013 között a közvetlen termelési és terület-alapú támogatások helyett fokozatosan az „átfogóan értelmezett, konkrét programokra célzott” vidékfejlesztés kerül előtérbe. Ennek érdekében az eddig különféle neveken futó programokat egységes Európai Vidékfejlesztési Programba fogják össze. A program „főtengelyei”, vagyis leginkább támogatott területei a következők lesznek: a vidéki területek szerkezeti reformja; a termelés és szolgáltatás diverzifikálása; helyi területfejlesztési stratégiák szorgalmazása.

A pályázatokon az kerül előnybe, aki nem több, hanem jobb árut és szolgáltatást ígér, valamint olyan fejlesztéseket, amelyek hosszabb távon javítják a foglalkoztatást. Brüsszel azt szorgalmazza, hogy a támogatások érdemi infrastrukturális, szociális és környezetvédelmi javulást hozzanak a falusi-kisvárosi tájegységeknek. Nagyobb önállóságot kívánnak adni a tagállamoknak és a kistérségeknek a pályázatok elbírálásában. A jelenlegi finanszírozási rendszer túl bonyolult volta miatt azt tervezik, hogy a vidékfejlesztési eszközöket önálló vidékfejlesztési alapba vonják össze, így egységes és hatékonyabb lehet a végrehajtás és az ellenőrzés.

Jegyzetek

¹ A tanulmány az OTKA T037583 sz. kutatási program keretében készült.

² 1247/1999 EK tanácsi rendelet az Európai Mezőgazdasági Garancia és Orientációs Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásokról, bizonyos rendeletek módosításáról és hatálytalanításáról.

³ Liason Entre Actions de Development de Economie Rurale – Kapcsolat a Vidéki Gazdaságfejlesztési Akciók Között.

⁴ Special Aid Accession Programme for Agriculture and Rural Development – Külön Előcsatlakozási Segélyprogram a Mezőgazdaság és a Vidékfejlesztés Számára.

⁵ Az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), az Európai Szociális Alap (ESZA), a Halászati Orientációs Pénzügyi Eszköz (HOPE), az Európai Mezőgazdasági Orientációs- és Garancia Alap (EMOGA) orientációs része:

⁶ Az alap, rész, részleg, osztály szavak egyaránt használatosak, azonos tartalommal bírnak.

⁷ Kivételt képez az 1. melléklet 9. pontjában szereplő programcsomag négy olyan intézkedése, amelyek nem kifejezetten agrárvonatkozásúak. Ezek: alapszolgáltatások nyújtása a vidéki gazdaság és lakosság számára; a falvak felújítása és fejlesztése, a vidéki örökség megóvása és fenntartása; a mezőgazdasági és a mezőgazdasághoz közeli tevékenységek diverzifikációja, többféle tevékenység és alternatív jövedelemforrások biztosítására, valamint az idegenforgalmi és kézműipari tevékenységek ösztönzése.

⁸ Kivételes esetben a támogatási arány a Kohéziós Alapot felhasználó tagországokban a 80, az ultraperiférius területeken a 85%-ot is elérheti.

- ⁹ Bizonyos vidéki térségekre a Kohéziós Alap is hatást gyakorol. Ez az alap nem tartozik a Strukturális Alapok közé, és az EU négy legfejletlenebb országában a környezetvédelmi és a határokon is átnyúló közlekedési infrastruktúra fejlesztését támogatja.
- ¹⁰ A long term policy perspective for sustainable agriculture. Commission of the European Communities, Brussels, 21 January 2003.
- ¹¹ A Tanács 2003. szeptember 29-i 1783/2003 /EK Rendelete a vidékfejlesztési intézkedések számát 22-ről 26-ra növelte.
- ¹² A degresszió és a moduláció alkalmazására az új tagországokban mindaddig nem kerül sor, amíg a közvetlen támogatások mértéke el nem éri az EU szintjét. Ennek megfelelően a degresszió és moduláció néhány éven belül nem érinti Magyarországot. A számításnál ugyanis a közvetlen jövedelemtámogatások degresszió, illetve moduláció által (5%-kal) csökkentett szintjét kell figyelembe venni, ami azt jelenti, hogy így a csatlakozási szerződésben megjelölt időpontnál egy évvel korábban érjük el a közvetlen támogatások uniós szintjét (a jelenlegi 100%-os szint 2007-től kezdve 95% lesz).
- ¹³ Míg a Közöségi Támogatási Keretek a nemzeti programok keretébe illeszkednek, a közösségi kezdeményezések nemzeti feletti programok. A kezdeményezések révén juttatott támogatásokra egyes kisebb régiók közvetlenül a brüsszeli bizottsághoz pályázhatnak. Ezáltal azok a kezdeményezések is lehetőséget kapnak EU-források megszerzésére, amelyeket az érintett ország nem tekint prioritásnak, s így az országos programból kimaradnának.
- ¹⁴ Az Orientációs Részleghől történő kifizetések a kötelezettségvállalás (szerződészkötés) utáni két évben (n+2) is teljesíthetők. Ugyanez vonatkozik a SAPARD program alapján nyújtott támogatásokra.
- ¹⁵ A Garancia Részleg támogatására éves elszámolás vonatkozik, ami azt jelenti, hogy az adott évben fel nem használt támogatás elveszik.
- ¹⁶ Az első (a 2000. évi) pályázati felhívást csak 2002 szeptember 26-án tették közzé, majd ezt követően 2003 februárjában és novemberében, végül 2004 januárjában jelent meg újabb pályázati felhívás. Az agrárintézkedések 9. táblázatban szereplő 2., 3. és 4. számú intézkedései eleve nem kerültek meghirdetésre. Ezek „beépültek” az AVOP-ba (2. intézkedés) és az NVT-be (3. és 4. intézkedés).

Irodalom

- Agenda 2000. *For a Stronger and Wider Europe*. (1997) European Commission, Brussels.
- Baráth E. (2004) A magyar nemzeti fejlesztési terv. – *Területi Statisztika*. 3. 203–204; 212–213. o.
- Commission of the European Communities (2003) *A long term policy perspective for sustainable agriculture*. Brussels, 21 January 2003.
- Csáki Cs. (2003) *Vidékfejlesztés új irányai – különös tekintettel az Európai Unióhoz csatlakozó országokra*. AVA Konferencia. Debreceni Egyetem, 2003. ápr. 1–2. <http://www.date.hu/rendez/ava>.
- Dorgai L. (2002) Agrár- és vidékfejlesztési lehetőségek a Nemzeti Fejlesztési Tervben. – *A falu*. 3. 9–18. o.
- EC. (1999) *Directorate General of Agriculture*. Newsletter Special Edition 11 March 1999.
- Halmi P. (szerk.) (2002) *Az Európai Unió agrárrendszere*. Második, átdolgozott kiadás. A Budapesti Agrárkamara és a Mezőgazda Kiadó közös kiadása. Budapest.
- Kovács T. (2003) *Vidékfejlesztési politika*. Dialóg–Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- Maácz M. (2003) A második pillér növekvő szerepe. – Változó feltételek, változó lehetőségek. (Átalakulóban az EU Közös Agrárpolitika). – Halmi P. (szerk.) *Agrárszakmai konferencia – előadások összefoglalói*. Budapest, 2003. november. 20.
- Magyar T. (2003) A vidékfejlesztés helyzete és kilátásai az Agenda 2000 félidejekor. – *Gazdálkodás*. 2. 6–15. o.
- Mohácsi G. (2003) Vidékfejlesztési támogatások az EU csatlakozás után. – *Gazdálkodás*. 6.
- Popp J.–Potori N.–Udovecz G. (2004) A közös agrárpolitika 2003. évi reformja. Kézirat. AKII, Budapest.
- Program Kiegészítő Dokumentum. AVOP. (2004) 10. változat. 2004. január. Budapest.
- Sarudi Cs. (2003) *Térség- és vidékfejlesztés*. Agroinform Kiadó, Budapest.